

УДК 930.25(477):355.422(470+571):(477):327(438)(045)
DOI: 10.31651/2076-5908-2024-1-25-34

Людмила БОЖУК

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства
Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3883-5997>
e-mail: liudmyla.bozhuk@npp.nau.edu.ua*

Леся ХАЛЕЦЬКА

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства
Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8409-2138>
e-mail: lesia.khaletska@npp.nau.edu.ua*

ІНІЦІАТИВНЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2024 рр.) ДЕРЖАВНИМИ АРХІВАМИ УКРАЇНИ: ПІДТРИМКА ТА ВЗАЄМОДІЯ З ПОЛЬСЬКИМИ ПАРТНЕРАМИ

Анотація. *Мета* – аналіз діяльності державних архівних установ України в період російсько-української війни (2022–2024 рр.), зокрема у вирішенні актуальних завдань ініціативного документування свідчень військових злочинів, вчинених російськими агресорами, які стануть у майбутньому складовими Національного архівного фонду, поширення інформації про знищення національного культурного надбання на широкий загал та з'ясування значення допомоги польських партнерів у вирішенні важливих питань збереження української історико-культурної спадщини. **Наукова новизна** дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу основних напрямів діяльності обласних державних архівів України в період російської військової агресії, серед яких – ініціативний збір та опрацювання документів, які висвітлюють події російсько-української війни (2022–2024 рр.), оприлюднення та поширення інформації про злочини країни-агресора. Отримані дані дають розуміння, що наполеглива боротьба українських архівістів на культурному фронті за збереження національної історико-культурної спадщини відбувається за активної підтримки зарубіжних партнерів, зокрема архівних, наукових установ та громадських організацій Республіки Польща. **Методологія дослідження** ґрунтується на поєднанні загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичного (історико-системного) методів. **Висновки.** Роль архівів у збереженні культурної спадщини в період російсько-української війни у напрямі забезпечення культурних цінностей від знищень і руйнувань не лише в українському, але й у світовому контексті, зростає. Ініціативне документування державними архівами України подій російсько-української війни (2022–2024 рр.), свідчень про героїчну боротьбу українського народу за незалежність проти російської агресії з метою створення документальних колекцій і архівних фондів, які у майбутньому увійдуть до складу Національного архівного фонду, є надзвичайно важливими в контексті формування національної історичної пам'яті. Важливим аспектом діяльності українських науковців, архівістів в означеному контексті упродовж 2022–2024 рр. є науково-методична робота з формування методологічних засад ініціативного документування подій війни. В умовах повномасштабної російсько-української війни значну підтримку Україні загалом, й українським архівам, зокрема, надає Польська республіка. Особливої ваги набула співпраця українських і польських колег-архівістів, яка здійснюється у кількох важливих напрямках: забезпечення українських архівів оргтехнікою, стелажами для зберігання матеріалів; підтримка українських колег як в Україні, так і в Польщі; оцифрування архівних колекцій; стажування українських архівістів на базі польських архівів; підтримка позиції Державної архівної служби України в міжнародних архівних організаціях.

Ключові слова: державні архіви України, ініціативне документування, російсько-українська війна (2022–2024 рр.), історико-культурна спадщина, польські партнери, співпраця.

Liudmyla BOZHUK

*PhD (History), Associate professor of Department of History and document studies, National
Aviation University, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3883-5997>
e-mail: liudmyla.bozhuk@npp.nau.edu.ua*

Lesia KHALETSKA

PhD (History), Associate professor of Department of History and document studies, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8409-2138>

e-mail: lesia.khaletska@npp.nau.edu.ua

PROACTIVE DOCUMENTATION OF THE EVENTS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2022–2024) BY THE STATE ARCHIVES OF UKRAINE: SUPPORT AND COOPERATION WITH POLISH PARTNERS

Abstract. Purpose – to analyze the activities of state archival institutions of Ukraine during the Russian-Ukrainian war (2022–2024), in particular in solving the urgent tasks of proactive documentation of evidence of war crimes committed by Russian aggressors, which will become part of the National Archival Fond in the future, dissemination of information about the destruction of the national cultural heritage to the general public and clarification of the importance of assistance from Polish partners in solving important issues of preserving the Ukrainian historical and cultural heritage. The scientific novelty of the study lies in a comprehensive analysis of the main activities of the regional state archives of Ukraine during the period of Russian military aggression, including the initiative collection and processing of documents covering the events of the Russian-Ukrainian war (2022–2024), the publication and dissemination of information about the crimes of the aggressor country. The data obtained make it clear that the persistent struggle of Ukrainian archivists on the cultural front for the preservation of the national historical and cultural heritage is actively supported by foreign partners, in particular archival, scientific institutions and public organizations of the Republic of Poland. **The research methodology** is based on a combination of general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special historical (historical and systemic) methods. **Conclusions.** The role of archives in the preservation of cultural heritage during the Russian-Ukrainian war in protecting cultural property from destruction and damage not only in the Ukrainian but also in the global context is growing. The proactive documentation by the state archives of Ukraine of the events of the Russian-Ukrainian war (2022–2024), evidence of the heroic struggle of the Ukrainian people for independence against Russian aggression, with the aim of creating documentary collections and archival funds that will in the future be part of the National Archival Fond, is extremely important in the context of the formation of national historical memory. An important aspect of the activities of Ukrainian scientists and archivists in this context during 2022–2024 is the scientific and methodological work on the formation of methodological principles for proactive documentation of the events of the war. In the context of the full-scale Russian-Ukrainian war, the Republic of Poland provides significant support to Ukraine in general and Ukrainian archives in particular. Cooperation between Ukrainian and Polish archival colleagues has gained particular importance, which is carried out in several important areas: providing Ukrainian archives with office equipment and shelving for storing materials; supporting Ukrainian colleagues both in Ukraine and in Poland; digitizing archival collections; training Ukrainian archivists in Polish archives; supporting the position of the State Archival Service of Ukraine in international archival organizations.

Key words: state archives of Ukraine, initiative documentation, Russian-Ukrainian war (2022–2024), historical and cultural heritage, Polish partners, cooperation.

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. усі інститути соціальної пам'яті змушені були швидко зорієнтуватися у ситуації невизначеності та розробити стратегію діяльності в умовах воєнного стану. Не стали виключенням й архівні установи України, для яких невідкладними завданнями в екстремальних умовах війни стали, передовсім: організація захисту своїх працівників, евакуація фондів в умовно безпечні місяця, максимальне збереження документів Національного архівного фонду (далі – НАФ), розроблення алгоритму дій з метою реалізації основних функцій архівів – максимальне збереження НАФ України та забезпечення інформаційних потреб користувачів в умовах обмеженого фізичного доступу до архівних інформаційних ресурсів. В умовах російської агресії, яка є загрозою українській державності, самому існуванню української нації, збереження національного культурного надбання стає архіважливим завданням. Зазначимо, що на тимчасово окупованій території України агресор проводить системну політику зі знищення як матеріальної (архіви, бібліотеки, культові споруди, музеї, пам'ятки архітектури), так і нематеріальної культурної

спадщини (викорінення української мови з побуту, освіти, медіа, вилучення українських книг, заборона джерел інформації, де присутній україноорієнтований контент), руйнуючи таким чином засади української ідентичності та викорінюючи національну історичну пам'ять [1, с. 4–5]. Відтак роль архівів як інститутів соціальної пам'яті в умовах війни особливо актуалізується.

Варто зауважити, що втрати документів внаслідок повномасштабного російського вторгнення станом на січень 2024 р. складають 0,3 % від загального обсягу НАФ. До прикладу, лише з Державного архіву Херсонської області росіяни викрали і вивезли 121000 документів [2]. Тож цілком зрозуміло, що у перші кілька тижнів з початку повномасштабної російської агресії керівництвом Державної архівної служби України (Укрдержархіву) були визначені пріоритети діяльності державних архівів України в умовах воєнного стану, які і наразі залишаються актуальними. Серед них, зокрема: постійний моніторинг стану архівної галузі та ініціативне документування подій війни, що передбачає формування нових архівних колекцій, архівних фондів, які стануть у майбутньому складовою частиною НАФ та важливим джерелом досліджень подій російсько-української війни; поступове введення у науковий обіг опрацьованих архівних інформаційних ресурсів та забезпечення відкритого доступу до них для громадськості. Вирішення таких архіскладних завдань в умовах широкомасштабної війни було б неможливим без міжнародної підтримки, зокрема, польських партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському науковому просторі наразі є низка наукових праць, присвячених проблемам діяльності архівних установ в умовах російської воєнної агресії загалом і проблемам ініціативного документування подій російсько-української війни (2022–2024 рр.) державними архівами України, зокрема. З досліджуваної нами тематики варто відзначити наукові публікації М. Палієнко [3], Я. Калакури [4], Т. Ємельянової та В. Покляцької [5], В. Бойко і С. Кулешова [6], І. Тюрменко, Л. Божук і Ю. Смольнікова [7]. Дотичними до нашої проблеми є статті А. Хромова [8], Л. Приходько [9], О. Тур, В. Шабуніної і В. Саранчі [10].

Однією з перших публікацій, у якій, окрім відображення історії розвитку українських архівів у ХХ–ХХІ ст. у контексті українського державотворення, віднайшла висвітлення тема значення та ролі архівів, національних архівних ресурсів для збереження національної ідентичності під час російсько-української війни 2024–2022 рр., стала наукова стаття М. Палієнко «Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності», що була опублікована у першому номері часопису «Архіви України» за 2022 р. Дослідниця акцентує увагу на ролі архівістів, які з перших днів повномасштабного вторгнення розпочали документування подій війни – ініціативне фондоутворення, формування нових документальних колекцій і фондів [3, с. 32].

Практичні аспекти та особливості взаємодії архіву з джерелами комплектування в умовах війни досліджують Т. Ємельянова і В. Покляцька. Вивчаючи вплив російсько-української війни на технологію комплектування та аналізуючи практичний досвід Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву з формування аудіовізуальних колекцій, архівістично-практики приходять до висновку про «необхідність перегляду традиційних критеріїв віднесення фізичних осіб до джерел формування Національного архівного фонду», акцентують увагу на здійсненні архівом ініціативного документування подій та наслідків війни як «важливої складової процесу комплектування» [5].

Роль архівів, української архівної науки, загалом, у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів, стали предметом наукових пошукувань Я. Калакури. З'ясовуючи специфіку діяльності архівознавчих і архівних установ в умовах російської воєнної агресії, дослідник не лише «доводить необхідність протидії» російській імперській ідеології, але й розглядає «шляхи перебудови архівної науки на режим воєнного стану, безпеки й захисту архівних ресурсів і прискорення їх цифровізації» [4].

Звісно, що практика ініціативного документування архівами України подій російсько-української війни, яка здійснюється в оперативному режимі, потребує розробки й відповідної методології, що зумовлено специфікою документів ініціативного документування як архівних документів. На початку 2023 р. свій погляд на це питання виклали співробітники Українського

науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства В. Бойко та С. Кулешов. Важливим в означеному контексті, акцентують дослідники, є вивчення та розробка конкретних рекомендацій щодо правових аспектів та методології ініціативного документування та архівування подій російсько-української війни [6].

Комплексний підхід до вивчення напрямів діяльності архівів України під час російської воєнної агресії у 2022 р. використали у своєму дослідженні І. Тюрменко, Л. Божук і Ю. Смольніковим (оприлюднене у зарубіжному фаховому часописі). Це дозволило авторам виокремити першочергові завдання, на які спрямовувалися основні зусилля працівників архівних установ з початком повномасштабної війни та прослідкувати шляхи їх реалізації [7].

Мета статті. У дослідженні авторки поставили за мету на основі відкритих інтернет-джерел проаналізувати і висвітлити діяльність державних архівів України з ініціативного документування подій російсько-української війни (2022–2024 рр.), початок роботи з формування документальних колекцій та архівних фондів, що у майбутньому стануть складовими НАФ, та з'ясувати основні напрями взаємодії з польськими партнерами у вирішенні важливих питань життєдіяльності архівних установ в умовах війни, збереження української історико-культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 р. Україна зіткнулася із новими серйозними викликами, спричиненими повномасштабною війною, розв'язаною Росією проти України. Уже в перші тижні повномасштабної війни керівництвом Укрдержархіву були визначені першочергові завдання, на які спрямовувалися основні зусилля працівників архівних установ. Серед них – постійний моніторинг стану галузі та ініціативне документування подій війни, які є свідченнями злочинів агресора, незламності духу українського народу та стануть у майбутньому важливою частиною національної пам'яті, складовими НАФ [11]. Зокрема, Укрдержархів листами від 04.03.2022 р. № 104/2.01-24/0 та від 03.04.2022 р. № 1339/2.01-24/0 звернувся до керівників центральних державних архівів, державних архівів областей, м. Києва долучитися до ініціативного документування воєнних подій, пов'язаних із війною російської федерації проти України.

Згідно з Наказом Міністерства юстиції № 1499/5 від 18.04.2022 р. було внесено доповнення до «Правил роботи архівних установ України» [12] стосовно умов здійснення ініціативного документування. Відповідно до пункту 4.17 «Правил роботи архівних установ України» «документи, створені архівом у результаті ініціативного документування подій (аудіовізуальні документи, електронні інформаційні ресурси, документи в паперовій та/або електронній формі, зокрема анкети, фотографії, записи спогадів, бесід, інтерв'ю тощо), приймають до архіву на загальних засадах після внесення їх до опису справ (документів) постійного зберігання». Ініціативне документування проводиться працівниками архіву або спеціалістами, залученими для цієї роботи за договором. Стороною, що передає документи до архіву, у цьому випадку виступають особи, які здійснили ініціативне документування.

Важливим аспектом стала діяльність у напрямку формування методологічних засад ініціативного документування подій війни. Упродовж 2022–2023 рр. українськими науковцями, архівістами проводилася активна науково-дослідна та методична робота. Її результатом стало схвалення 22 лютого 2024 р. на засіданні Нормативно-методичної комісії Укрдержархіву проєктів методичних рекомендацій «Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів» та «Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України», розроблених УНДІАСД у межах відповідних наукових робіт протягом 2023 р. [13].

Протягом 2024 р. Голова Укрдержархіву А. Хромов взяв участь у низці зустрічей, присвячених документуванню подій російської агресії проти України. Зокрема, 21 лютого 2024 р. під час круглого столу «Свідчення війни: від усної історії до національної документальної спадщини» Анатолій Хромов і співголова Української асоціації усної історії Наталія Ханенко-Фрізен підписали Меморандум про співробітництво з метою створення джерельної бази для подальших історичних досліджень, розробки всеукраїнської стратегії, методологічних засад архівування усноісторичних свідчень з подальшим включенням до НАФ України [14].

Протягом 2022–2024 рр. державними архівами України здійснювалася кропітка робота з документування подій російсько-української війни, а саме: визначено джерела комплектування; проведено експертизу цінності надходжень; розпочато роботу з формування колекцій та архівного описування документів; оприлюднено частину опрацьованих документів на вебсайтах архівних установ для ознайомлення громадськості [15]. На сайтах архівів розміщено звернення до громадськості про приймання документів. Комплектування архівних установ документами про події російсько-української війни (2022–2024 рр.) відбувається шляхом відбору співробітниками архівів документів з відкритих джерел, самостійного документування; передання в архіви документів військовими кореспондентами, громадянами; ініціативного комплектування (документування). У результаті проведеної науково-пошукової роботи формуються колекції, описи, організуються та надаються у відкритому доступі на сайтах архівів онлайн-виставки.

У межах науково-дослідної теми кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету «Документування інформації за часів російсько-української війни» (номер державної реєстрації 0123U103738) було вивчено питання документування державними обласними архівами України подій російсько-української війни (2022–2024 рр.) станом на 1 квітня 2024 р. шляхом аналізу вебсайтів архівів, який засвідчив, що найбільшою мірою представлено результати роботи з документування подій російсько-української війни на вебсайтах державних архівів Київської, Львівської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Херсонської, Чернівецької, Чернігівської областей.

Зокрема, архівістами Державного архіву Полтавської області на виконання доручення Укрдержархіву проводився збір матеріалів про героїчну боротьбу українського народу у війні з російською федерацією, на основі яких у 2022–2023 рр. було сформовано «Колекцію документів про перебіг подій на Полтавщині під час широкомасштабного російського вторгнення в Україну». Упродовж 2023 р. до її складу ввійшло 201 одиниць зберігання фотодокументів, 35 одиниць обліку відеодокументів, 1667 паперових документів та 201 одиниць зберігання в електронній формі, які стануть важливою частиною національної пам'яті та складовою Національного архівного фонду України [16]. Частина зібраних документів оприлюднена у складі різноманітних тематичних онлайн-виставок архіву, серед яких: «Перемогли нацистів, переможемо й рашистів», «Збережімо конституційні надбання, захистимо Україну!», «З літопису Української Державності: мовою документів» До Дня Української Державності [17] та інші.

Прикладом документальної колекції з героїчної відсічі України російській збройній агресії може бути архівна документальна колекція в електронній формі Державного архіву Тернопільської області. Архівістами здійснюється ініціативне документування подій з інформаційних інтернет-ресурсів за такими тематичними напрямками: воїни-Герої на захисті України; Тернопільщина – надійний тил України; волонтерський рух; гуманітарна допомога; злочини агресора проти українського населення. Архівна колекція містить описи документів в електронній формі за періодами російсько-української війни 2022–2024 рр. Наразі в опис внесено 235 одиниць зберігання [18]. На сайті та ютуб-каналі архіву можна ознайомитися з онлайн-виставками документів [19].

В особливо складних умовах відбувається робота архівів, переміщених (іноді неодноразово) з тимчасово окупованих територій України або тих, що знаходилися певний час під окупацією чи у безпосередній близькості до ведення військових дій. До таких архівів належить Державний архів Донецької області [20]. У нових реаліях повномасштабної війни 2022–2024 рр. працівники архіву перебували у пошуку нових зручних форм донесення інформації до суспільства. Однією з таких форм стало створення відеороликів за зібраними відеоматеріалами та відеоматеріалами новинних порталів, засобів масової інформації. Першим проектом, що містив відеороліки нового формату, став проєкт «Донеччина у вогні» [21].

З 2022 р. відбувається формування архівної колекції документів, які відображають події російського вторгнення на територію Запорізької області, Державним архівом Запорізької області [22]: фото, відео, паперові документи (цифрові документи з інтернет-ресурсів, публікації з фейсбуку, ЗМІ). У колекції відображено захист Запоріжжя на початку

вторгнення, історії воїнів-захисників області, а також докази воєнних злочинів росіян: руйнація житлового фонду, екологічні злочини, до яких призвів підриг Каховської ГЕС, знищення культурно-матеріальних цінностей. За підсумками діяльності архіву у 2023 р. проведено відбір, експертизу цінності та внесено до НАФ «Документи, що відображають події, пов'язані із збройною агресією російської федерації проти України на теренах Запорізької області» на 1318 од. зб. [23].

Варто зазначити, що ініціативне документування архівами подій російсько-української війни є складовою комплектування архівних фондів. Наразі зазначені архівні фонди знаходяться лише на стадії формування, оскільки документальні джерела потребують проведення експертизи цінності, описування, з'ясування та врахування питань права власності на документи НАФ. Відтак документи, що відображають події російсько-української війни, лише частково представлені на сайтах державних обласних архівів України у вигляді короткої звітної інформації із зазначенням кількості зібраних та опрацьованих одиниць зберігання, оприлюднених онлайн-виставках.

З початком повномасштабної російсько-української війни Польська республіка надає підтримку Україні та українським архівам, яка створює підґрунтя для діяльності українських архівів, зокрема зі здійснення документування подій війни. Голова Укрдержархіву неодноразово підкреслював вагомість допомоги польських колег, співпраця з якими продовжилася і посилилася в умовах війни.

Керівництво та співробітники Укрдержархіву, архівних установ України стали постійними учасникам презентаційних, науково-дослідницьких, виставкових заходів, стажування. Результати україно-польського партнерства представлені у звіті про діяльність Укрдержархіву за 2023 р. [24]. Зокрема, 29 травня 2023 р. А. Хромов взяв участь у церемонії відкриття в Музеї Варшавського університету українсько-польської виставки «Марцелій Луковіч (1889–1979): доктор медицини, військовий лікар, громадський діяч, польський патріот». 30 травня 2023 р. Голова Укрдержархіву у рамках міжнародної конференції «Україна–Польща 105 (31): дипломатичні відносини і спільна оборона європейських цінностей», організованої Центром Східноєвропейських студій Варшавського університету, взяв участь у дискусії про українсько-польські відносини у контексті збереження національної пам'яті та архівів. Знаковою стала участь А. Хромова у міжнародній конференції «Безпека колекцій – безпека пам'яті. Музеї, бібліотеки, архіви в умовах загроз» (м. Краків, Республіка Польща, 24–29.09.2023). 26 вересня відбулася українська панель міжнародного форуму «Колекції у безпеці – спадщина у безпеці. Музеї, бібліотеки, архіви перед обличчям небезпеки», присвячена збереженню української культурної спадщини в умовах війни РФ проти України.

26 вересня 2023 р. Головою Укрдержархіву було проведено чергові консультації з Генеральним директором державних архівів Республіки Польща з питань реалізації з країнами Балтії п'ятистороннього проєкту «Спільна архівна спадщина» та інших можливих спільних проєктів з популяризації документальної спадщини українського та польського народів, а також продовження співпраці, яка передбачала можливість стажування для працівників українських архівів на базі архівів Польщі. Павел Петжик запевнив у готовності польської сторони надавати донорську підтримку українській стороні, залучати до цієї роботи не лише польські архіви, а й інші організації, у т. ч. волонтерські. Важливою для України стало висловлення ним готовності підтримати українську номінацію щодо документальної пам'яті про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні для включення до Міжнародного реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу», яку готує Укрдержархів.

У липні та вересні 2023 р. Дирекція з експлуатації комплексу споруд центральних державних архівних установ України (ДЕКС ЦДАУ) та Центральний державний історичний архів України, м. Львів отримали перші вантажі в межах благодійної допомоги українським архівам (вогнетривкі евакуаційні мішки, обладнання, стелажі, пакувальні та реставраційні матеріали, інше), домовленість про яку було досягнуто за підтримки Генеральної дирекції держархівів Республіки Польща з Центром допомоги для культури України в Польщі.

Відповідно до досягнутих домовленостей відбувалися стажування працівників українських архівів на базі архівів Польщі. Зокрема, з 07 по 18 серпня 2023 р. працівники Державного архіву Чернівецької області взяли участь в обміні досвідом/проходженні архівної практики на базі Державного архіву в Перемишлі, де вони ознайомилися з досвідом польських колег із реставрації та оцифрування архівних документів [25]. У грудні 2023 р. відбулося стажування співробітниць Державного архіву Тернопільської області у Державному архіві м. Катовіце, де вони за підтримки польських колег опановували методи забезпечення збереженості документів і техніки реставрації [26]. 22–26 лютого 2024 р. працівники апарату Державної архівної служби України пройшли стажування на базі Державного архіву Перемишля [27].

Ще одним напрямом співробітництва українських і польських архівістів є участь у спільних наукових заходах як в Україні, так і в Польщі. Зокрема, 29 березня – 1 квітня 2023 р. архівіст Державного архіву Вінницької області Ганна Легун стала учасником Міжнародної зустрічі меморіальних установ у Крайзау (Польща), присвяченій питанням руху опору нацистському та комуністичному режимам у 1945 році [28]. 5 травня 2023 р. у Державному архіві Київської області (далі – ДАКО) з нагоди відзначення 160-річчя Січневого повстання 1863–1864 рр. було проведено круглий стіл «Іскри та попіл польського Січневого повстання». До роботи круглого столу долучились науковці з України, Польщі та Великобританії [29]. 23–27 жовтня 2023 р. делегація ДАКО відвідала з робочим візитом Республіку Польща [30]. Українські архівісти представили напрацювання зі збору і фіксації доказів воєнних злочинів і злочинів проти людства, скоєних російськими військами на території України; ознайомила з польським досвідом оцифрування документальної історичної спадщини, відвідавши та взявши участь у навчальному семінарі Національного цифрового архіву Польщі. За результатами візиту директором Інституту солідарності і мужності імені Вітольда Пілецького, професором Магдаленою Гавін та директоркою ДАКО Соф'єю Каменєвою було підписано Меморандум про співпрацю і обмін інформацією та досвідом в межах відповідних функцій та повноважень сторін, здійснення дослідницької діяльності, популяризації спільної історії, підготовку та реалізацію спільних заходів.

Під час наукових заходів українські архівісти представляють документи з історії польсько-українських відносин. Прикладом може слугувати представлення оригіналів документів з історії польсько-українських відносин XVII–XX ст. з фондів ДАКО під час інформаційно-комунікаційного заходу з історії польської громади на території Київської губернії 11 листопада 2023 р. [31]. Цікавою документальною пам'яткою є єдиний повний переклад «Гайдамаків» Т. Шевченка польською мовою, який здійснив польський критик і перекладач Лонард Совінський (1831–1887). Документ знаходиться на зберіганні в Державному архіві Івано-Франківської області [32].

Висновки. Відкриті джерела інформації, зокрема, вебпортал Укрдержархіву, вебсайти державних обласних архівів, офіційні сторінки архівних установ у соціальній мережі «Фейсбук», відеохостингу «Ютуб» дозволили дослідити та проаналізувати діяльність архівів України зі здійснення ініціативного документування подій російсько-української війни (2022–2024 рр.), формування нових архівних фондів як складових НАФ та з'ясувати напрями і значення підтримки польських колег у реалізації цих завдань.

Важливим аспектом діяльності українських науковців, архівістів в означеному контексті упродовж 2022–2024 рр. є науково-методична робота з формування методологічних засад ініціативного документування подій війни. В умовах повномасштабної російсько-української війни значну підтримку Україні загалом, й українським архівам, зокрема, надає Польська республіка. Особливої ваги набула співпраця українських і польських колег-архівістів, яка здійснюється у кількох важливих напрямках: забезпечення українських архівів оргтехнікою, стелажами для зберігання матеріалів; підтримка українських колег як в Україні, так і в Польщі; оцифрування архівних колекцій; стажування українських архівістів на базі польських архівів; підтримка позиції Державної архівної служби України в міжнародних організаціях.

Список літератури

1. Культурна спадщина та національна безпека: аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.]; за ред. В. Потапенка. Київ: НІДС, 2023. 58 с.
2. Росіяни викрали з обласного архіву Херсонщини 121 тисячу документів – директорка. *Офіційний вебсайт Укрінформ*. 01.09.2023. URL: <http://surl.li/uhomi>.
3. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. № 1. С. 12–38.
4. Калакура Я. Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів. *Архіви України*. 2022. № 4. С. 19–45.
5. Ємельянова Т., Покляцька В. Комплектування архівних аудіовізуальних колекцій: впливи та наслідки війни. *Архіви України*. 2023. № 4. С. 46–57.
6. Бойко В., Кулешов С. Зумовлені війною: про деякі інновації в сучасному українському документознавстві та архівознавстві. *Архіви України*. 2023. № 1. С. 13–26.
7. Tiurmenko I., Bozhuk L., Smolnikov Yu. Ukrainische Archive in the russian-ukrainian war: challenges and the search for a way out of the crisis (2022). *Archivní časopis*. 2023. Release 2. P. 125–151.
8. Хромов А. Оптимізація системи центральних державних архівів України в умовах війни. *Архіви України*. 2022. № 1. С. 103–114.
9. Приходько Л. Охорона і збереження аудіовізуальної спадщини за нормативно-правовими документами Ради Європи та Євросоюзу. *Архіви України*. 2023. № 1. С. 22–45.
10. Тур О., Шабуніна В., Саранча В. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 49–56.
11. Державна архівна служба України продовжує працювати в умовах війни. *Офіційний вебсайт Державної архівної служби України*. 17 березня 2022 р. URL: <http://surl.li/uamqg>.
12. Про затвердження Правил роботи архівних установ України: Наказ Міністерства юстиції України 08.04.2013 № 656/5. Поточна редакція від 25.11.2023. База даних «Законодавство України». URL: <http://surl.li/ugylm>.
13. Відбулося засідання Нормативно-методичної комісії Державної архівної служби України. 23.02.2024. *Офіційна сторінка Державної архівної служби України у соціальній мережі «Фейсбук»*. URL: <http://surl.li/ugxow>.
14. Розширення співпраці Укрдержархіву із Українською асоціацією усної історії. *Офіційний вебсайт Державної архівної служби України*. 22 лютого 2024 р. URL: <http://surl.li/rnadz>.
15. Підсумки діяльності Укрдержархіву у 2023 році. *Ютуб-канал Ukrinform TV*. URL: <http://surl.li/ugyhs>.
16. Публічний звіт директора Державного архіву Полтавської області за 2023 р. *Офіційний вебсайт Державного архіву Полтавської області*. URL: <http://surl.li/ugyia>.
17. Виставки on-line. *Офіційний вебсайт Державного архіву Полтавської області*. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/vystavky-on-line>.
18. Архівна документальна колекція з героїчної відсічі України російській збройній агресії (Тернопільська область). *Офіційний вебсайт Державного архіву Тернопільської області*. URL: <http://surl.li/swuxt>.
19. Герої не вмирають! *Офіційний ютуб-канал Державного архіву Тернопільської області*. URL: <http://surl.li/ugyaz>.
20. Офіційний вебсайт Державного архіву Донецької області. URL: <https://dn.archives.gov.ua/>.
21. Офіційний ютуб-канал Державного архіву Донецької області. URL: <https://www.youtube.com/@don.archive>.
22. Евакуйовані справи та колекція документів про війну з росією: як змінилась робота Державного архіву Запорізької області. *Сайт Запоріжжя 061.ua*. URL: <http://surl.li/ucdtk>.
23. Довідка про підсумки роботи Державного архіву Запорізької області за 2023 р. *Офіційний вебсайт Державного архіву Запорізької області*. URL: <http://surl.li/ucddv>.
24. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2023 р. та пріоритети на 2024 р. 75 с. URL: <http://surl.li/ugydj>.
25. Стажування українських архівістів в Польщі. *Офіційна сторінка Державної архівної служби України у соціальній мережі «Фейсбук»*. 28 серпня 2023 р. URL: <http://surl.li/uchti>.
26. Триває стажування українських архівістів у Польщі. *Офіційна сторінка Державної архівної служби України у соціальній мережі «Фейсбук»*. 12 грудня 2023 р. URL: <http://surl.li/uchwz>.
27. Працівники апарату Укрдержархіву пройшли стажування в Польщі. *Офіційна сторінка Державної архівної служби України у соціальній мережі «Фейсбук»*. 28 лютого 2024 р. URL: <http://surl.li/uchzm>.

28. Міжнародна зустріч меморіальних установ у Крайзау. *Офіційний вебсайт Державного архіву Вінницької області*. URL: https://davio.gov.ua/news/podiya_209.
29. 5 травня 2023 року в Державному архіві Київської області з нагоди відзначення 160-річчя Січневого повстання 1863–1864 рр. було проведено круглий стіл «Іскри та попіл польського Січневого повстання». *Офіційна сторінка Державного архіву Київської області у соціальній мережі «Фейсбук»*. 5 травня 2023 р. URL: <http://surl.li/uciss>.
30. Підсумки візиту делегації Державного архіву Київської області до Республіки Польща. *Офіційна сторінка Державного архіву Київської області у соціальній мережі «Фейсбук»*. 31 жовтня 2023 р. URL: <http://surl.li/spsxg>.
31. Інформаційно-комунікаційний захід до Дня Незалежності Республіки Польща. *Офіційна сторінка Державного архіву Київської області у соціальній мережі «Фейсбук»*. 10 листопада 2023 р. URL: <http://surl.li/ucifa>.
32. З нагоди відзначення 210-річчя від дня народження Тараса Шевченка демонструємо найдавнішу «Шевченкіану» яка є на зберіганні в Державному архіві Івано-Франківської області. *Офіційна сторінка Державного архіву Івано-Франківської області у соціальній мережі «Фейсбук»*. 7 березня 2024 р. URL: <http://surl.li/uciyd>.

References

1. (2023). *Cultural heritage and national security: analytical supplement* / [V. Potapenko, Y. Tyshchenko, Y. Kaplan and others]. edited by V. Potapenko. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
2. (2023). Russians stole 121,000 documents from Kherson regional archive – director. *Official website of Ukrinform*. Retrieved from: <http://surl.li/uhomi> [in Ukrainian].
3. Palienko, M. (2022). Ukrainian archives, war and preservation of national identity. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 1, 12–38. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kalakura, Y. (2022). Ukrainian archival science in the challenges of war and digitalisation of archival information resources. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 4, 19–45. Kyiv [in Ukrainian].
5. Yemelianova, T. & Poklyatska, V. (2023). Acquisition of archival audiovisual collections: influences and consequences of the war. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 4, 46–57. Kyiv [in Ukrainian].
6. Boyko, V. & Kuleshov, S. (2023). Conditioned by War: About Some Innovations in Modern Ukrainian Documentation and Archival Studies. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 1, 13–26. Kyiv [in Ukrainian].
7. Tiurmenko, I., Bozhuk, L. & Smolnikov, Y. (2023). Ukrainische Archive in the russian-ukrainian war: challenges and the search for a way out of the crisis (2022). *Archivni časopis*, 2, 125–151.
8. Khromov, A. (2022). Optimisation of the system of central state archives of Ukraine in the conditions of war. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 1, 103–114. Kyiv [in Ukrainian].
9. Prykhodko, L. (2023). Protection and preservation of audiovisual heritage according to the normative legal documents of the Council of Europe and the European Union. *Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]*, 1, 22–45. Kyiv [in Ukrainian].
10. Tur, O., Shabunina, V. & Sarancha, V. (2023). Digitalisation of archival funds, museum and library collections as a factor of preservation of national cultural heritage. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia [Library science. Document science. Informology]*, 3, 49–56. Kyiv [in Ukrainian].
11. (2022). The State Archival Service of Ukraine continues to work in the conditions of war. *Official website of the State Archival Service of Ukraine*. Retrieved from: <http://surl.li/uamqg> [in Ukrainian].
12. On Approval of the Rules of Work of Archival Institutions of Ukraine: Order of the Ministry of Justice of Ukraine of 08.04.2013 No. 656/5. Current edition of 25.11.2023. Database “*Legislation of Ukraine*”. Retrieved from: <http://surl.li/ugylm> [in Ukrainian].
13. (2024). A meeting of the Regulatory and Methodological Commission of the State Archival Service of Ukraine was held. *Official page of the State Archival Service of Ukraine on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/ugxow> [in Ukrainian].
14. (2024). Expansion of cooperation between the State Archives and the Ukrainian Association of Oral History. *Official website of the State Archival Service of Ukraine*. Retrieved from: <http://surl.li/rnadz> [in Ukrainian].
15. (2023). Results of the activities of the Ukrainian State Archive in 2023. *Ukrinform TV channel*. Retrieved from: <http://surl.li/ugyhhs> [in Ukrainian].
16. (2023). Public report of the Director of the State Archives of Poltava Oblast for 2023. *Official website of the State Archives of Poltava Oblast*. Retrieved from: <http://surl.li/ugyia> [in Ukrainian].
17. (2024). Exhibitions on-line. *Official website of the State Archives of Poltava Region*. Retrieved from: <https://poltava.archives.gov.ua/vystavky-on-line> [in Ukrainian].

18. (2024). Archival documentary collection on Ukraine's heroic rebuff to Russian armed aggression (Ternopil region). *Official website of the State Archives of Ternopil Oblast*. Retrieved from: <http://surl.li/swuxt> [in Ukrainian].
19. (2022). Heroes do not die! *Official YouTube channel of the State Archives of Ternopil Oblast*. Retrieved from: <http://surl.li/ugyaz> [in Ukrainian].
20. (2024). *Official website of the State Archives of Donetsk Oblast*. Retrieved from: <https://dn.archives.gov.ua/> [in Ukrainian].
21. (2024). *Official YouTube channel of the State Archives of Donetsk Oblast*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/@don.archive> [in Ukrainian].
22. (2023). Evacuated files and a collection of documents about the war with Russia: how the work of the State Archives of Zaporizhzhia Oblast has changed. *Zaporizhzhia 061.ua website*. Retrieved from: <http://surl.li/ucdhk> [in Ukrainian].
23. (2024) Certificate on the results of work of the State Archives of Zaporizhzhia Oblast in 2023. *Official website of the State Archives of Zaporizhzhia Oblast*. Retrieved from: <http://surl.li/ucddv> [in Ukrainian].
24. (2023). *On the work of the Ukrainian State Archive, archival institutions and special institutions of the insurance fund of documentation in 2023 and priorities for 2024*. Retrieved from: <http://surl.li/ugydj> [in Ukrainian].
25. (2023). Internships for Ukrainian archivists in Poland. *Official page of the State Archival Service of Ukraine on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uchti> [in Ukrainian].
26. (2023). Training of Ukrainian archivists in Poland continues. *Official page of the State Archival Service of Ukraine on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uchwz> [in Ukrainian].
27. (2024). Employees of the State Archival Service of Ukraine underwent an internship in Poland. *Official page of the State Archival Service of Ukraine on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uchzm> [in Ukrainian].
28. (2023). International meeting of memorial institutions in Kreisau. *Official website of the State Archives of Vinnytsia Oblast*. Retrieved from: https://davio.gov.ua/news/podiya_209 [in Ukrainian].
29. (2023). On 5 May 2023, the State Archives of Kyiv Region hosted a roundtable discussion 'Sparks and Ashes of the Polish January Uprising' on the occasion of the 160th anniversary of the January Uprising of 1863-1864. *Official page of the State Archives of Kyiv Region on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uciss> [in Ukrainian].
30. (2023). Results of the visit of the delegation of the State Archives of Kyiv Region to the Republic of Poland. *Official page of the State Archives of Kyiv Region on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/spsxg> [in Ukrainian].
31. (2023). Information and communication event dedicated to the Independence Day of the Republic of Poland. *Official page of the State Archives of Kyiv Region on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uciqq> [in Ukrainian].
32. (2024). On the occasion of the 210th anniversary of Taras Shevchenko's birth, we demonstrate the oldest 'Shevchenkiana' kept in the State Archives of Ivano-Frankivsk region. *Official page of the State Archives of Ivano-Frankivsk Region on Facebook*. Retrieved from: <http://surl.li/uciyd> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 16.05.2024
Схвалено до друку / Accepted: 17.06.2024